

Aufbau der Befestigung kann man wegen unzureichenden Untersuchungsergebnissen noch nicht verfolgen.

Zum Schluss wird unser heutiges (2004) Wissen über das frühmittelalterliche Prag in dessen ältesten Existenzphasen dargestellt. Die ersten Ergebnisse der intensiven Untersuchungen in den letzten 20 Jahren zeigen, dass Prag in den zwei ersten Dekaden des 10. Jahrhunderts eine dicht besiedelte und funktionell strukturierte Agglomeration war, die für ihre Verteidigung die günstigen Umweltbedingungen, sowie ein ausgedehntes und gegliedertes Befestigungssystem nutzte.

LADISLAV VARADZIN
ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR v.v.i. (PRAHA)

**ZÁSOBOVÁNÍ RANĚ STŘEDOVĚKÉHO HRADIŠTĚ
STARÁ BOLESLAV KERAMIKOU.
PŘÍSPĚVEK K POZNÁNÍ DISTRIBUCE KERAMIKY
V RANÉM STŘEDOVĚKU**

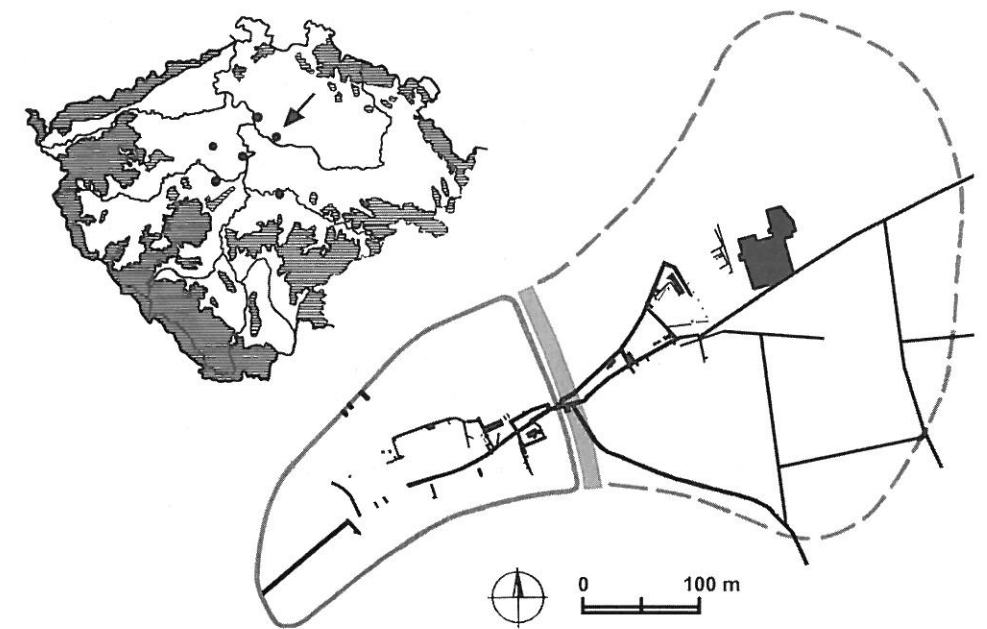
Užití slova „poznání“, uvedeného v podtitulu článku, je poněkud nadnesené. S ohledem na dosavadní stav poznatků si spíše teprve konstruujeme základní představu o okolnostech distribuce artefaktů v raném středověku, než abychom rozvíjeli systematické poznávání. Tradiční otázky „odkud“, „kam“, „co“ a „kdy“ se pro podrobnější poznávání distribuce nezdají dostatečné. Teprve ve chvíli, kdy lze množství distribuovaného zboží kvantifikovat, se naše vyhlídky mohou zlepšit. Zajímavost a naléhavost těchto otázek se přirozeně zvyšuje u výrobků nepostradatelných nebo obtížně nahraditelných ve spotřebě raně středověkého člověka (bez ohledu na jeho zámožnost či sociální postavení) a zároveň u výrobků konzumovaných ve velkém množství. Mezi archeologickými nálezy s touto charakteristikou zaujímá přední postavení keramika. Význam keramiky pro studium distribuce vyplývá ze dvou jejích sympatických vlastností – nerecyklovatelnosti a relativně krátkodobé životnosti, které z ní (spolu s odolností hrnčiny) učinily nejčastěji nalézáný artefakt raného středověku.

Protože předmětem tohoto textu je keramika z jediné lokality – Staré Boleslavi, sledujeme v tomto případě distribuci proti směru přepravy komodit z místa produkce na místo spotřeby; lokalita je charakterizována jako příjemce. Výchozí soubor tohoto článku představuje keramika, která pochází z celého raně středověkého období lokality od jejího vzniku do průběhu 1. poloviny 13.

století. Raně středověký hrad Stará Boleslav byl založen někdy na přelomu 9./10. století (Boháčová 2003, 472) nad někdejší soutokem Labe a Jizery. Podle J. Slámy byla Boleslav od počátku součástí středočeské přemyslovské domény vymezené věncem pěti hradů (Mělník, Boleslav, Lštěn, Tetín a Libušín) a ovládané centrální Prahou (Sláma 1988, zejména 74-79). Funkce hradů měla být správní, vojenská, rezidenční (mimo Prahu se někdy uvažuje o sídlech nevládnoucích Přemyslovců) a v neposlední řadě ekonomická (Sláma 1986). Všechny obvodní hrady ležely v blízkosti významných obchodních stezek; Starou Boleslaví procházela pravděpodobně již v raném středověku tzv. žitavská stezka (Vávra 1974, 40). Do existence hradu spadá období proměn ekonomických základů českého státu v 1. polovině 11. století, zaměřených na daňovou a služebnou exploataci vlastního území, organizovanou kastelánskými hrady (Sláma 2000; Zemlička 1997, 42-51). Založení kapituly na Staré Boleslavi v téže době (v roce 1039) lze považovat za výraz upadající státní správní úlohy hradu, bylo by ale neopodstatněné uvažovat v těchto souvislostech i o úpadku zaběhnutých hospodářských aktivit. Kapitula nejspíše navázala na dosavadní ekonomický režim hradiště (s nímž patrně souvisí depot více než tisíce českých denárových ražeb z konce 10. století, nalezený v blízkosti lokality), což zřejmě mohlo být jedním z důvodů jejího založení právě na tomto místě. Poloha na severojižní a na západovýchodní labské cestě a dále nadání církevního ústavu četnými služebníky a dávkami (Lalík 1971), to vše mohlo zanechat stopy ve formování archeologických pramenů a možná i v keramice.

Keramický soubor pojednáváný v následujícím textu vznikl vytříděním všech keramických zlomků, které zachycují střed dna nebo pocházejí z jeho bezprostřední blízkosti. Od roku 1988 probíhají na Staré Boleslavi výzkumy Archeologického Ústavu AV ČR a MM Čelákovice (I. Boháčová, J. Frolík, J. Špaček), při nichž bylo dosud shromážděno několik set tisíc keramických zlomků. Z nich jsem vyčlenil 1277 položek (k tomu více Varadzin 2002). Protože každá nádoba obsahuje pouze jeden střed dna, lze narozdíl od jiných keramických zlomků říci, že každá položka představuje jednu nádobu. S jistou nadsázkou tak můžeme hovořit o zhruba 1277 nádobách, které máme k dispozici, ovšem bez morfologických znaků – lze na nich sledovat pouze keramicou hmotu, případně hrnčířské značky na dnech. Nálezy pochází z mnoha liniových i větších plošných výkopů rozmístěných po značné části areálu hradiště (obr. 1), takže keramické nálezy jsou rovnoměrně prostorově zastoupeny a můžeme je považovat za reprezentativní¹.

¹ Mé poděkování patří J. Špačkovi, řediteli muzea v Čelákovících, kde je materiál deponován.

Obr. 1. Hradiště Stará Boleslav s rozmístěním sond výzkumů z let 1988-2002 (Boháčová 2003, příložený plán)

Abb. 1. Stará Boleslav, Ausgrabungen 1988-2002

Roztřídění souboru podle skupin keramické hmoty bylo provedeno ve spolupráci s I. Boháčovou. Opírá se o její systém, vybudovaný na základě makroskopického pozorování, konfrontovaného s mineralogickými rozbory J. Dvorské, zveřejněný na jiném místě (Boháčová 2003, 2-18; srv. Boháčová – Špaček 2000, 312-313). Zde si uvedeme základní charakteristiku skupin:

Boleslavská (I. Boháčová nazývá tuto skupinu písčítá keramika I – řada s křemitým pískem; k této a ostatním skupinám více Boháčová 2003, 394-410). Výrazná skupina, kterou charakterizuje jemnozrné až středně zrné zaoblené a bílé křemité ostřívo; výskyt ostatních barevných minerálů je minimální. Barva střepe na lomu šedá, výpal kvalitní, patrně vždy redukční, vytváří jen v malém množství případů sendvičový efekt. Charakteristická je oxidační vrstvička na povrchu stěn naznačující blíže neurčené krátkodobé procesy na samém závěru vypalovacího procesu. Střep po ohmatání buď „mastný“, prachovitý a na lomu úplně slinutý, nebo střep tvrdý a zvonivý. Ztotožnění této keramické hmoty s místní staroboleslavskou produkcí se opírá o výsledky mi-

neralogické analýzy, které prokázaly totožnost suroviny použité k výrobě této keramiky s mazanicí nacházenou na lokalitě, se surovinou staroboleslavských dlaždic a se vzorkem hlíny pocházející ze zaniklého říčního ramene za hradbami hradiště (Boháčová 2003, 410, 454). Pravděpodobnost, že tato skupina keramické hmoty reprezentuje místní hrnčíře, proto považují za vysokou.

Slídnatá 1 (podle I. Boháčové slídnatá keramika, makroskopické skupiny H1, H2, H3 a H6). Keramika s výrazným ostřivem v podobě slídy a s charakteristickými hrubšími ostrohrannými živci a (o něco méně) křemeny. Barva hladce upraveného povrchu se pohybuje ve škále hnědé až cihlové barvy, zatímco jádro střepu je tmavé, nejčastěji tmavě šedé. Skupina se sestává ze dvou částí – 1. silnostěnných střepů (v průměru kolem 1 cm), vázaných obvykle na velké nádoby, jejichž ostřivo je hrubozrné (H2 a H3) a 2. střepy středně silné až tenkostěnné s jemnějším a méně početným ostřivem, které pocházejí zpravidla z menších a středně velkých nádob (H1 a H6). Předpokládám, že obě části představují tutéž produkci a odlišují se pouze ve vazbě na velikost nádob.

Slídnatá 2 (podle nomenklatury I. Boháčové zahrnuje makroskopické skupiny B, B1 a H4 slídnaté keramiky). Skupina keramiky s vysokým zastoupením slídy v ostřivu i v pojivu a dále středně zrnými úlomky granitických hornin. Zatímco podskupiny B a B1 s hnědým či červenavým střepem zaujímají naprostou většinu v této skupině, podskupina H4, do níž je vřazována keramika s velkými šupinami slídy, se vyskytuje zřídka.

Heterogenní písky (dle I. Boháčové písčité keramika II – řada s heterogenními písky). Tuto skupinu odlišuje od ostatních přítomnost středně hrubého ostrohranného a různě barevného písčitého ostřiva (plagioklas, živec, muskovit, amfibol, křemen, vápenec aj.) a současně absence slídy.

Šedá řada (dle I. Boháčové písčité keramika III – šedá řada). Charakteristické je velikostně vytříbené ostrohranné ostřivo bez příměsi slídy, typický je výskyt amfibolu, plagioklasu a železitých závalků v pojivu. Ostřivo, obvykle přetažené jemnou hlínkou, vystupuje nad (především vnitřní) povrch střepu. Redukční výpal je kvalitní, zvonivý, barva se pohybuje v šedých až světle šedých tónech.

Šedá jemná (dle I. Boháčové makroskopické skupiny U/E a E1). Tato skupina se od předchozí odlišuje hladkým povrchem šedých až tmavě šedých odstínů a často jemnozrným ostřivem.

Tuhová. Keramika s příměsí grafitu, obvykle silnostěnné zásobnice.

Ostatní. Do této kategorie bylo seskupeno několik odlišných keramických hmot, vystupujících na lokalitě v minimálním procentuálním zastoupení.

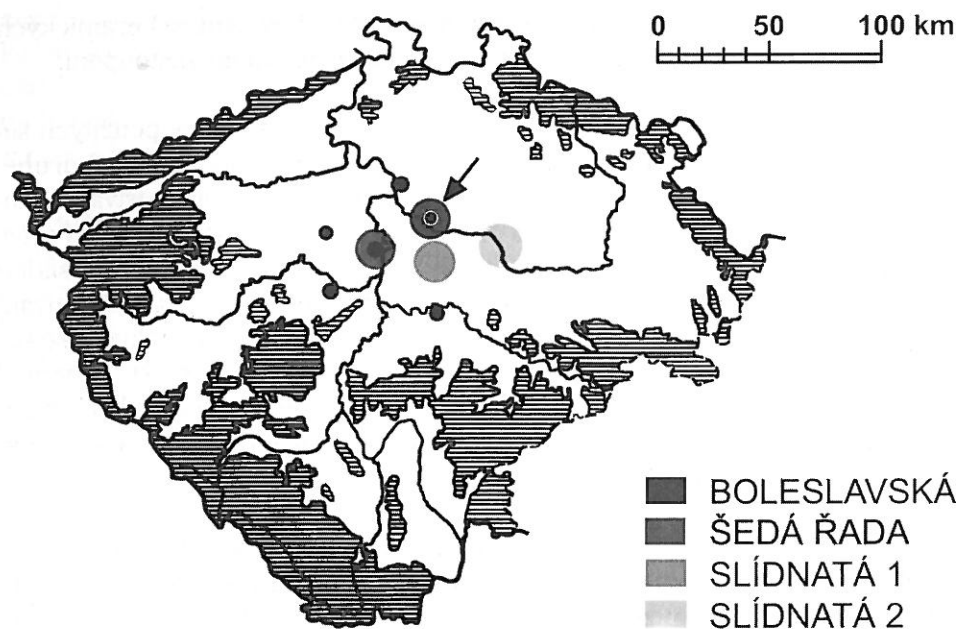
Souhrnně lze říci, že pravidla třídění vycházejí z kombinace použitých surovin v ostřivu a pojivu na jedné straně a hrnčířského receptu na straně druhé. Za první krok v určování skupin můžeme považovat hodnocení ostřiva: absence či prezence slídy, užití zaobleného bílého (křemičitého) písku bez slídy (*boleslavská*), ostrohranných hrubších zrn živce a křemene promíšenými slídou (*slídnatá 1*) nebo různobarevného písku bez slídy (*heterogenní písky*). Určování pokračuje zjištěním vazby určitého ostřiva na určitý výpal, na opakující se barevnou škálu a úpravu povrchu (*šedá řada*, *slídnatá 2*, *šedá jemná*). Potvrzení správnosti uvedeného třídění keramiky do skupin podle technologických vlastností střepů spatřuji v jejich vazbě na vyhraněnou morfologii a výzdobu (k tomu srv. Boháčová 2003, 410-426).

Kritickým momentem studia distribuce keramiky v raném středověku je určení její provenience, neboť pozůstatky dílen z této doby nejsou známé. V tomto textu vycházím ze dvou teoretických předpokladů: (1) Každá ze skupin v sobě prostřednictvím použitých surovin nese určitou geologickou a tedy i geografickou informaci (dostupnost suroviny). Jinými slovy řečeno se domnívám, že výrobní areály, na nichž byla zhotovována keramika zahrnutá do jedné skupiny keramické hmoty, nebyly totožné s lokalitami výroby keramiky z jiné skupiny. (2) Není-li místo výroby určité skupiny určeno mineralogickým rozbořem (jako v případě skupiny *boleslavská*), pak skupinu lokalizují do těch oblastí, v nichž se nachází v největším počtu. Přesnější lokalizace není zatím možná. Je zřejmé, že okruh výroby byl (alespoň u větších skupin) menší než okruh distribuce; stanovení vzájemné hranice obou okruhů však působí značné potíže.

S pomocí těchto východisek lze s určitou pravděpodobností nastínit oblasti výroby některých z výše uvedených keramických hmot (obr. 2):

Boleslavská – podle mineralogické analýzy působili hrnčíři této skupiny v bezprostřední blízkosti hradiště nebo v areálu hradiště Stará Boleslav. Distribuční okruh této produkce není znám, avšak např. v Praze se vyskytuje výjimečně (Boháčová 2003, 454).

Slídnatá 1 – tato výrazná a dobře identifikovatelná keramická hmota se vyskytuje nejvíce na východním okraji širšího Pražska, kde předpokládám i její výrobu. Hlavní oporou pro mou lokalizaci je její totožnost s hrnčinou, z níž byla zhotovována vrcholně středověká keramika „hradištní tradice“ na Černokostecku, kde její výskyt dosahuje až 100% (srv. Klápště 1978, 450, obr. 18). Protože oblast Kostecka nebyla do sklonku raného středověku osídlena, bude

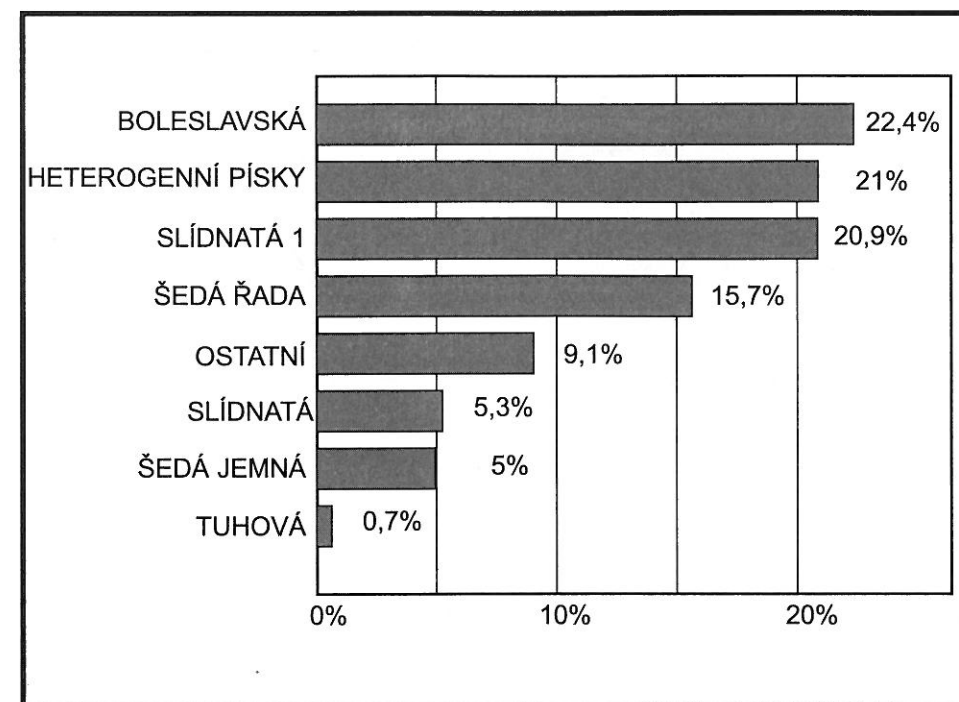
Obr. 2. Oblasti výroby keramických hmot
Abb. 2. Produktionszentren verschiedener Töpfermassen

nutné lokalizaci této skupiny ve starším období, do kterého se hlásí i nálezy z Boleslavi, upřesnit v budoucnu. Západní okraj distribučního okruhu této keramiky zahrnuje nejen Boleslav, ale i pražskou aglomeraci.

Slídnatá 2 – 91% této keramické skupiny (B a B1) lze s ohledem na nezaměnitelné znaky ztotožnit s hrnčířskou produkcí charakteristickou pro libického hradiště a jeho okolí (srv. Justová 1992; Klír 2004, na různých místech), což potvrdila i mikroskopická analýza (Boháčová 2003, 397, 453). Lokalizace nepatrné zbývající části (H4) do východní části středních Čech (Boháčová 2003, 454) není jistá.

Tuhová – S ohledem na malé množství nálezů ze Staré Boleslavi lze tuto keramiku považovat za import ze vzdálenějších oblastí. V raném středověku není původ tuhové keramiky v Čechách jasný. V úvahu připadají jižní Čechy (Lutovský 1995, 227), nevelké výchozy grafitu rozptýlené v Čechách (Klápště 1994, 97) nebo vzdálenější dílny na Moravě (srv. Poláček 1998). Předpokladem produkce nádob této skupiny je dostupnost grafitu, ale ani tam není jeho užívání v hrnčířské výrobě samozřejmé (Michálek – Lutovský 2000, 216).

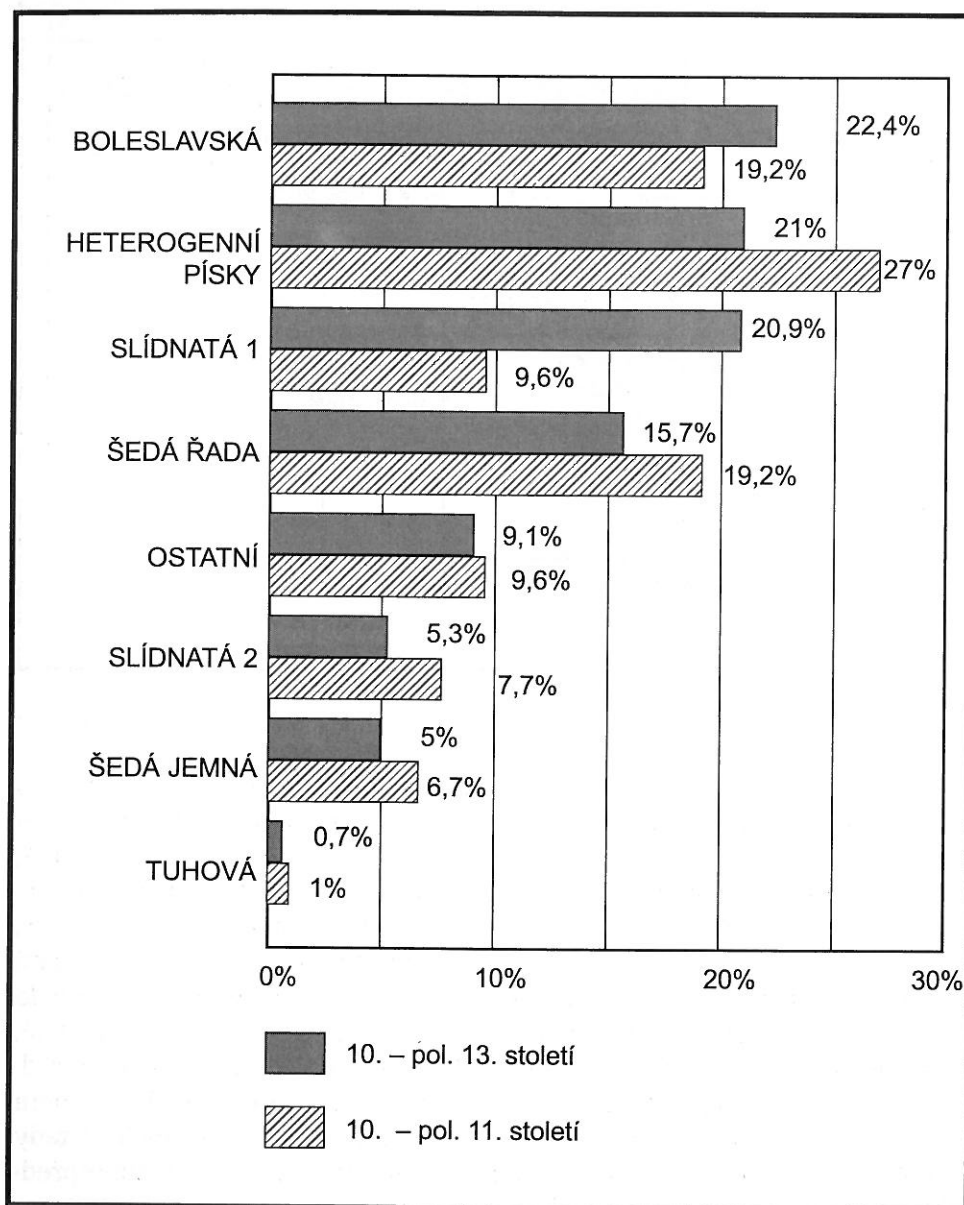
Graf 1. Podíl skupin keramických hmot na celkové spotřebě keramiky ve Staré Boleslavi v 10. až 1. polovině 13. století podle analýzy středů den nádob
Diagramm 1. Anteil der keramischen Massen in der Keramiksammlung aus Stará Boleslav im 10. Jh. bis 1. Hälfte des 13. Jh.s nach der Analyse der Gefäßböden

Šedá řada – barva, výpal a úprava (typicky krupičkovitého) povrchu této hrnčiny, vázané na určitou výzdobu, celkový tvar nádob a morfologii okrajů jsou charakteristickými znaky pro keramiku z Prahy (Boháčová 2003, 454, obr. 17g-j). V některých pražských souborech z 10. a 11. století zaujímá dokonce až 100% veškerých keramických nálezů. Nemnohé mineralogické rozbory, při nichž bylo zjištěno několik podskupin s odlišnými použitými surovinami (Čiháková – Růžičková – Zeman 1995), naznačují, že lokalit výroby asi bylo více. S ohledem na uvedenou intenzitu, s jakou v Praze vystupují, je však zřejmé, že příslušné dílny se zaměřovaly především na pražský trh, jehož prostřednictvím se některé výrobky mohly dostávat i na jiná odbytíště. Je po mém soudu pravděpodobné, že tyto dílny se k nejlidnatější české metropoli – a tedy i největšímu spotřebišti – snažily přiblížit co nejvíce, takže je musíme předpokládat v jejím nejbližším okolí. Další důvodem k tomuto předpokladu je to, že Praha byla situována na křižovatce významných středočeských obchodních cest. Distribuční okruh této keramiky lze částečně nastínit. Její nemalý výskyt

Graf 2. Podíl skupin keramických hmot na celkové spotřebě keramiky ve Staré Boleslavi v období před polovinou 11. století a srovnání s grafem 1.

Diagramm 2. Anteil der keramischen Massen in der Keramiksammlung aus Stará Boleslav bis zur Mitte des 11. Jh.s nach der Analyse der Gefäßböden im Vergleich zum Diagramm 1.

na hradištech mělnickém (Meduna 2003, 382), staroboleslavském (viz níže), libušinském (Váňa – Kabát 1971, 265) a snad i tetínském (Profantová 1997, 325) nasvědčují, že odbytiště těchto dílen se nacházelo v okruhu minimálně 30 km kolem Prahy. Výjimečný doklad distribuce této keramiky v jádru Čech již v období na přelomu 9. a 10. století, tedy na samém počátku přemyslovského státu, představují nádoby s identickými značkami sesbíranými J. Slámou (1970).

Na základě uvedených skutečností můžeme přistoupit k rozčlenění našeho souboru 1277 jedinců podle jednotlivých skupin keramických hmot (graf 1). Za závažné považují zjištění, že minimálně 42,6% staroboleslavské keramiky pochází z dovozu (*slídnatá 1, slídnatá 2, šedá řada a tuhová*), zatímco bezpečně lokální produkce je zastoupena pouhými 22,4%. Provenienci ostatní keramiky (35%) neznáme; může pocházet jak z nejbližšího okolí Staré Boleslavi, tak i z větší vzdálenosti.

Protože zapojení různých distribučních okruhů do zásobování boleslavského hradiště jistě nemohlo být zcela současné a rovnoměrné, jsou uvedené údaje poněkud paušální a zkrslující. Abychom si mohli učinit představu o časovém rámci zásobování hradiště jednotlivými skupinami, byly ze souboru vyděleny zlomky datované do období před založením kapituly, tedy zhruba před polovinu 11. století (keramické horizonty SB – A až B1, Boháčová 2003, 453). Rozdělení těchto starších zlomků podle keramických skupin zobrazuje graf 2. Ze srovnání souboru z doby před polovinou 11. století (graf 2) se souborem obsahujícím stejně staré ale i mladší zlomky (graf 1) vyplývá několik zjištění:

(1) Před polovinou 11. století byla velká část staroboleslavské keramiky (37,5%) dodávána z cizích dílen.

(2) Dodávky některých dílen kulminovaly před polovinou 11. věku, jiné naopak po tomto datu. Zdá se, že snižující se výroba dílen *šedé řady* a *heterogenních písků* byla nahrazena vzrůstajícím podílem jak domácích dílen (*boleslavská*), tak dílen působících jižně od Boleslavi (*slídnatá 1*). Tyto závěry odpovídají výsledkům analýzy keramiky pocházející z nosné stratigrafické situace, provedené I. Boháčovou (2003, 431-442, obecnější shrnutí 453-454).

Nezanedbatelnou účast cizích dílen na zásobování boleslavského hradiště naznačují rovněž identické značky (tabulka 1). Největší skupiny s identickými značkami nalezneme u keramické hmoty *šedá jemná* (7 exemplářů), jejíž provenienci neznáme, a *slídnatá 1* (6 exemplářů), kterou lokalizují na jih od Boleslavi (obr. 3). Naproti tomu překvapuje malý počet identických značek v bezpečně místní keramické skupině *boleslavská*. Dobře určitelných značek pochází ze Staré Boleslavi celkem 312 (Varadzin 2002).

Další pozoruhodná zjištění vyplývají ze srovnání souboru shromážděného na akropoli se souborem z předhradí (tabulka 2). Navzdory očekávání, že na

Tabulka 1.

skupina keramické hmoty	celkový počet identických značek	počet skupin	počet značek v jedné skupině
SLÍDNATÁ 1	17	4	6, 5, 3, 3
HETEROGENNÍ P.	17	7	3, 3, 3, 2, 2, 2, 2
ŠEDÁ JEMNÁ	11	3	7, 2, 2
ŠEDÁ ŘADA	11	5	3, 2, 2, 2, 2
BOLESLAVSKÁ	7	3	3, 2, 2

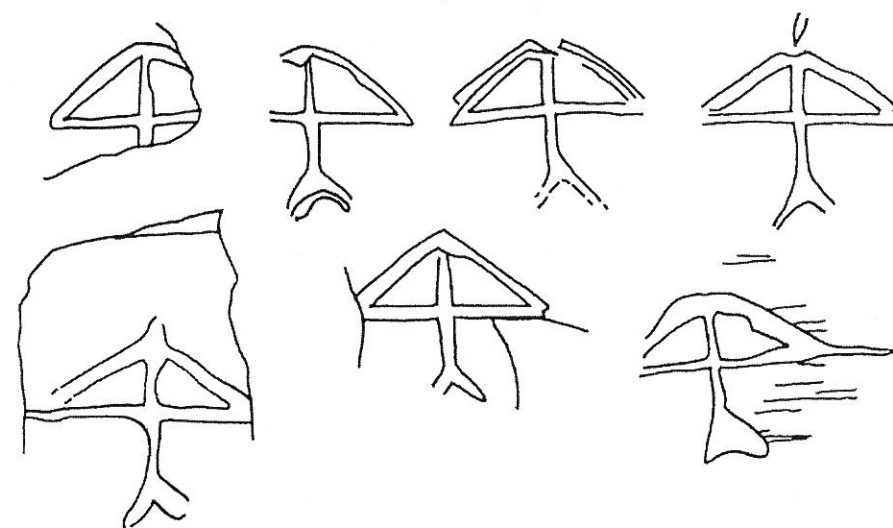
Tabulka 2.

provenience	akropole	předhradí
místní dílny (BOLESLAVSKÍ)	20,1 %	24,4 %
cizí dílny (ŠEDÁ ŘADA, SLÍDNATÁ 1 a 2, TUHOVÍ)	42,8 %	41,8 %
neurčitelná provenience (HETEROGENNÍ P., ŠEDÁ JEMNÁ, OSTATNÍ)	37,1 %	33,8 %
celkem	100 %	100 %

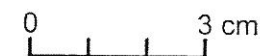
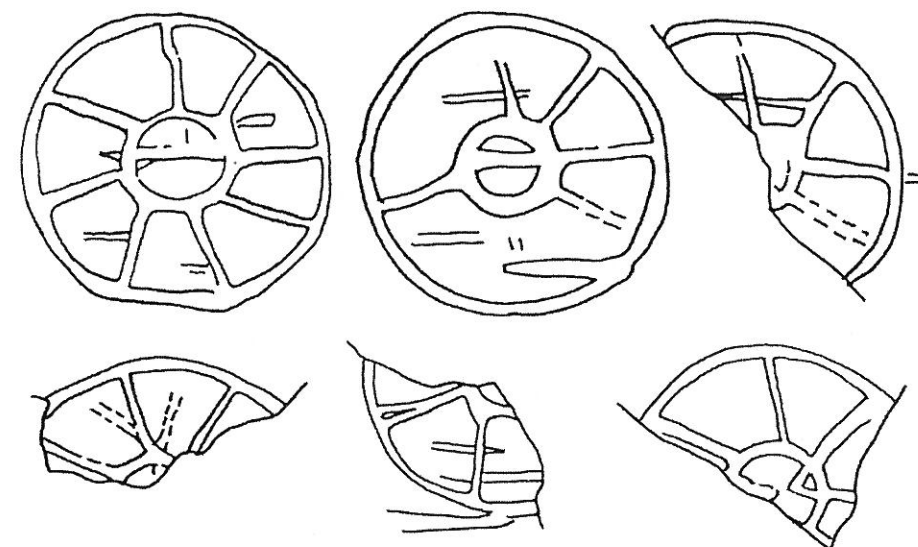
akropoli – se sídlem hradskeho správce a později kapituly – by se měla shromažďovat keramika dodávaná na hradiště v rámci povinných dávek či služebné organizace, zjišťujeme zcela shodné poměry cizí keramiky jak na akropoli tak na předhradí. Nemůžeme sice vyloučit druhotné procesy stírající rozdíly v keramické náplni mezi oběma částmi hradiště (např. přerozdělování shromážděné keramiky obyvatelům hradiště), avšak přesto nás tento příklad nabádá k opatrnosti v úvahách nad redistribucí keramiky v raném středověku.

Porovnáním kvantitativních údajů v grafu 1 s lokalizací některých skupin keramických hmot na obrázku 2 si můžeme učinit základní představu o distribuci keramiky na území středního Polabí, resp. severovýchodní periferie širšího Pražska v raném středověku. Libická keramika, zastoupená na Boleslavi pěti procenty, je známá i z Prahy, kde se nachází v malém množství, ovšem nikoliv výjimečně (např. Bartošková 1998, 376, obr. 6: 17; nepublikovaný výzkum I. Štefana a L. Varadzina na Vyšehradě). Podobně je známá pražská keramika na

šedá jemná

slídnatá 1

Obr. 3. Dvě nejpočetnější skupiny identických značek ze Staré Boleslavi
Abb. 3. Zwei zahlreichsten Gruppen von identischen Töpferzeichen aus Stará Boleslav

Libicí (Justová 1992, 143), která na Staré Boleslavi vystupuje v šestnácti procentech. Na druhé straně zboží boleslavských dílen, působících na spojnici mezi Libicí a Prahou, se v Praze vyskytuje výjimečně (Boháčová 2003, 454) a na Libicí buď není známo, nebo se nevyskytuje v odpovídajícím množství (J. Justová toto zboží ještě nemohla znát, z její publikace keramických skupin Justová 1992, 151, přichází v úvahu pouze bod 7). Tuto pasivitu boleslavských dílen ve vývozu můžeme teoreticky vysvětlovat jejich malým objemem výroby, doplňovaným proto výrobky cizích dílen, nebo silami, které vytěsňovaly část boleslavské produkce na odbytiště mimo hradiště (např. při dodávání většího množství keramiky z cizích dílen na Starou Boleslav v rámci služební organizace nebo daňových povinností). Teprve poznání zastoupení keramických skupin v širším okolí hradiště umožní přiklonit se k jedné z obou variant.

Existence hned několika hrnčířských oblastí, jejichž okruhy odbytu se navzájem překrývaly, a zároveň jejich nemalý podíl na zásobování Staré Boleslavi předpokládají odpovídající organizaci a intenzivní užívání dopravních tras. Do úvah vstupují i nároky kladené na dopravu tak velkého množství nádob, které ve shodě s jinými badateli musíme považovat za běžně dostupné a poměrně laciné. Cizí dílny s největším podílem na celkové spotřebě byly od Boleslavi vzdálené odhadem 15 či 20 km (skupina *slídnatá 1*) a 22 km (vzdušnou čarou vzdálenost Prahy, kolem které se nejspíše seskupovaly dílny *šedé řady*). Zhruba 40 km vzdálená libická produkce (*slídnatá 2*) zaujímá v celkovém objemu boleslavské keramiky již jen kolem 5%. Tato kilometráž odpovídá poznatkům z jiných území, kdy údaje jednotlivých autorů o velikosti distribučních okruhů se opakovaně shodují na poloměru kolem 30 až maximálně 50 km (Roth 1985, 179-180, Abb. 3, tam další literatura; Vlkolinská 1995, 37). Tuto vzdálenost, odpovídající jednodenní cestě středověkého kupce (Ohler 2003, 159), můžeme považovat za horní hranici, jejíž překročení přestávalo být pro distribuci keramiky (ať v podobě daně nebo jako obchodního artiklu) výhodné.

Shrneme-li naše poznatky, můžeme boleslavské hradiště charakterizovat jako lokalitu umístěnou v průniku několika distribučních okruhů poskytujících významný počet keramických výrobků; velikost jejich produkce se v čase měnila. Nevíme, jestli se keramika vyráběná v cizích dílnách dostávala na Starou Boleslav jako samostatné zboží nebo jako obal jiných komodit, je ale zřejmé, že toto zboží nakonec muselo hrát v běžné keramické spotřebě na hradišti nemalou úlohu (minimálně kolem 40%). Není ani možné určit, kolik zboží bylo na lokalitu dopraveno jako daň a kolik bylo předmětem obchodu. Situaci na boleslavském hradišti, pojednanou v tomto příspěvku, lze považovat za archeologický doklad dosti intenzivních kontaktů na střední vzdálenosti v raném středověku, který příliš nenasvědčuje obrazu uzavřených sídleních buněk. Otázkou však zůstává možnost zobecnění těchto poznatků na jiné části českého území.

LITERATURA

- Bartošková A.
1998 *Vyhodnocení keramiky ze stratigraficky nejstarších poloh na Vyšehradě*, „Památky archeologické“ 89, 365-387.
- Boháčová I. (ed.)
2003 *Stará Boleslav. Přemyslovský hrad v raném středověku*, „Mediaevalia Archaeologica“ 5, Praha.
- Boháčová I. – Špaček J.
2000 *Raně středověké kostely sv. Václava a sv. Klimenta ve Staré Boleslavi v kontextu studia archeologických situací a jejich keramického inventáře*, „Archeologie ve středních Čechách“ 4, 307-335.
- Čiháková J. – Růžičková E. – Zeman A.
1995 *Petrographische Erforschung der frühmittelalterlichen Keramik aus dem Prager Suburbium und Bewertung der Anwendung ihrer Ergebnisse in der Archäologie*, [in:] Poláček L. (Hrsg.), *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert – Terminologie und Beschreibung. Internationale Tagungen in Mikulčice II*, Brno, 203-211.
- Justová J.
1992 *Hradištní keramika z Libice nad Cidlinou (keramické typy a hledání jejich původu)*, „Sborník Západočeského muzea v Plzni, historie“ 8, 142-155.
- Klápště J.
1994 *Paměť krajiny středověkého Mostecka*, Most.
- Klír T.
2005 *Výzkumy Jana Hellicha na středověkých lokalitách Poděbradska*, „Studia Mediaevalia Pragensia“ 5, 61-111.
- Lalik T.
1971 *Włosz kanoników staroboleslawskich w pierwszej połowie XI wieku. Ze studiów nad organizacją domeny książęcej*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej“ 19, 399-429.
- Lutovský M.
1995 *Zur südböhmischen Keramik des Frühmittelalters: Quellenbestand und Fragestellung*, [in:] Poláček L. (Hrsg.), *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert – Terminologie und Beschreibung. Internationale Tagungen in Mikulčice II*, Brno, 223-230.
- Meduna P.
2003 *Nejstarší raně středověké opevnění v areálu Mělníka*, „Archeologické rozhledy“ 55, 378-385.
- Michálek J. – Lutovský M.
2000 *Hradec u Němčic. Sídlo halštatské a raně středověké nobility v česko-bavorském kontaktním prostoru*, Strakonice – Praha.
- Ohler N.
2003 *Cestování ve středověku*, Jinočany.

- Poláček L. (Hrsg.)
 1998 *Frühmittelalterliche Graphittonkeramik in Mitteleuropa. Naturwissenschaftliche Keramikuntersuchungen. Internationale Tagungen in Mikulčice IV*, Brno.
- Profantová N.
 1997 *Příspěvek k poznání předhradí Tetína, okr. Beroun, „Archeologie ve středních Čechách“* 1, 323-332.
- Roth H.
 1985 *Zum Handel der Merowingerzeit auf Grund ausgewählter archäologischer Quellen*, [in:] Düwel, K. (Hrsg.), *Untersuchungen zu Handel und Verkehr der vor- und frühgeschichtlichen Zeit in Mittel- und Nordeuropa III*, Göttingen, 161-192.
- Sláma J.
 1970 *Příspěvek k dějinám českého hrnčířství 9. a 10. století*, „Sborník národního muzea, řada A - historie“, 24, č. 1/2, 157-164.
 1986 *Střední Čechy v raném středověku II. Hradiště, příspěvky k jejich dějinám a významu*, „Praehistorica“ XI, Praha.
 1988 *Střední Čechy v raném středověku III. Archeologie o počátcích přemyslovského státu*, „Praehistorica“ XIV, Praha.
 2000 *Ekonomické proměny v přemyslovském státě za panování nástupců Boleslava II*, [in:] Polanský et al. (red.), *Přemyslovský stát kolem roku 1000*, Praha.
- Váňa Z. – Kabát J.
 1971 *Libušín, výsledky výzkumu časně středověkého hradiště v letech 1949-52, 1956 a 1966*, „Památky archeologické“ 62, 179-313.
- Varadzin L.
 2002 *Keramické značky ze Staré Boleslavi. Příspěvek k poznání zásobování raně středověkého hradiště keramikou*, Nepublikovaná diplomní práce UKFF, Praha.
- Vávra I.
 1974 *Žitavská cesta*, „Historická geografie“ 12, 27-83.
- Vlkolinská I.
 1995 *Zur Typologie der Keramik aus Gräberfeldern des 9.-11. Jahrhunderts in der Slowakei*, [in:] Poláček L. (Hrsg.), *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert – Terminologie und Beschreibung. Internationale Tagungen in Mikulčice II*, Brno, 35-38.
- Žemlička J.
 1997 *Čechy v době knížecí (1034-1198)*, Praha.

DIE VERSORGUNG DES FRÜHMITTELALTERLICHEN BURGWALLS
 STARÁ BOLESLAV (ALT BUNZLAU) MIT DER KERAMIK.
 EIN BEITRAG ZUR ERKENNUNG DER KERAMIKVERTEILUNG
 IM FRÜHMITTELALTER

ZUSAMMENFASSUNG

Die Keramiksammlung, die Gegenstand der Forschung des Verfassers ist, stammt aus der Periode des Funktionierens der Burg Stará Boleslav (Alt Bunzlau) seit ihrer Entstehung um die Wende des 9. und 10. Jh.s bis zur 1. Hälfte des 13. Jh.s. Die Aufteilung der analysierten Sammlung in Gruppen der Zusammensetzung der Töpfermasse nach (Keramikmasse) hat der Autor zusammen mit Ivana Bohacova durchgeführt. Es ist eine Klassifizierung, die aufgrund des Vergleiches der Ergebnisse der makroskopischen Beobachtung mit den Ergebnissen der mineralogischen Analysen entstanden. Der Verfasser charakterisiert einzelne Keramikgruppen und ihre Verteilung auf dem Gebiet Mittelpolabens. Er stellt das Vorhandensein von einigen Töpferzentren fest, deren Reichweite sich deckte. Die Produktion dieser Werkstätte, der Organisation und der Intensität der Benutzung der Handelswege entsprechend, beeinflusste in verschiedenem Grade den Bestand der Altbunzlauer Keramik.

Manche Herstellungsorte waren von der Burg etwa 15 bis 20 km entfernt, im Fall von Töpferzeugnissen aus Libitz waren es sogar 40 km. Die letzten von ihnen bilden nur 5% der Keramiksammlung aus Alt Bunzlau. Die Größe der Verteilungsbezirke von etwa 30 bis maximal 50 km erfolgte aus den damaligen Verkehrs- und Transportmöglichkeiten. Es war vorwiegend eine Entfernung, die man auf einem bestimmten Gebiet innerhalb von einem Tag passieren konnte.

Es ist nicht bekannt, ob die Keramik in die Burg in Alt Bunzlau als eine Ware oder Warenverpackung gelangte. Wir wissen nicht, wie viele Gefäße in der Form des Tributs, und wie viele als Handelsgegenstände in die Burg gerieten. Es ist jedoch ein archäologisch interessantes Zeugnis von intensiven Verteilungskontakten in der mittelmäßigen Entfernung im Frühmittelalter.

INSTYTUT ARCHEOLOGII I ETNOLOGII PAN
ODDZIAŁ WE WROCŁAWIU

STARE I NOWE
W ŚREDNIOWIECZU
POMIĘDZY INNOWACJĄ
A TRADYCJĄ

SPOTKANIA BYTOMSKIE
VI

pod redakcją Sławomira Moździocha

WROCŁAW 2009